

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

OSUVA Open
Science

This is a self-archived – parallel published version of this article in the publication archive of the University of Vaasa. It might differ from the original.

”Luulen, että tämä työpaikka ja kokemukset voivat saada minut työhön pian” : suomi toisena kielenä -oppijoiden työelämäjakson viestinnällisestä tavoitteenasettelusta

Author: Männistö, Marjut; Pilke, Nina

Title: ”Luulen, että tämä työpaikka ja kokemukset voivat saada minut työhön pian” : suomi toisena kielenä -oppijoiden työelämäjakson viestinnällisestä tavoitteenasettelusta

Year: 2019

Version Accepted manuscript

Copyright ©2019 VAKKI ry
ht

Please cite the original version:

Männistö, M., & Pilke, N., (2019). ”Luulen, että tämä työpaikka ja kokemukset voivat saada minut työhön pian” : suomi toisena kielenä -oppijoiden työelämäjakson viestinnällisestä tavoitteenasettelusta. In: Hirsto, H., Enell-Nilsson, M., & Keng, N., *Työelämän viestintä II : VAKKI-symposiumi XXXIX. Vaasa 7.–8.2.2019*, 137–150. VAKKI publications 10. http://www.vakki.net/publications/2019/VAKKI2019_M%C3%A4nnist%C3%B6&Pilke.pdf

”Luulen, että tämä työpaikka ja kokemukset voivat saada minut työhön pian” – suomi toisena kielenä -oppijoiden työelämäjakson viestinnällisestä tavoitteenasettelusta

*Marjut Männistö & Nina Pilke
Kielikeskus Linginno
Vaasan yliopisto*

In this article, we focus on the working life training of highly qualified persons with non-Finnish backgrounds from the perspective of communication skills and inclusion experience. In particular, we are interested in both formal and informal inclusion in working life contexts during the working life period. The training period is part of integration training in a Finnish context. Our aim is to identify opportunities to develop the practices of highly educated learners with non-Finnish backgrounds, in terms of language and communication skills development and workplace inclusion. The material consists of the training documentation compiled by the training provider, the ethnographic observation of researchers, and the speaking diaries of two trainees. Our main results show that trainees are able to set goals for their working life training period in many different ways. Language and communication skills develop in real interaction and are an important part of building the experience of inclusion.

Avainsanat: osallisuus, suomi toisena kielenä, työelämäjakso, viestintätaidot

1 Johdanto

Tässä artikkelissa keskitymme viestintätaitojen kehittymiseen ja osallisuuskokemuksen rakentumiseen ulkomaalaistaustaisten suomea toisena kielenä puhuvien korkeasti koulutettujen työelämäjaksolla. Osallisuutta on aiemmissa tutkimuksissa lähestytty muun muassa integroinnin, omistautumisen ja oikeuksien näkökulmista. Tutkimuksen kohderyhminä ovat olleet lapset, nuoret ja vanhuksat. Työelämäkontekstissa on Paldaniuksen (1999) mukaan keskitytty työntekijöiden mahdollisuuksiin osallistua päätöksentekoon organisaatioissa. Työyhteisöosallisuuteen vaikuttaa toisaalta yksilön oikeus olla osallisena, osallisen tunnustettu asema ja lupa toimia yhteisössä ja toisaalta yksilön kokemus ja tunne osallisuudesta (ks. Kiilakoski & Gretschel 2012). Kyse on yksilötason ominaisuudesta ja yhteisötason vuorovaikutusprosesseista.

Tutkimuksen kohteena ovat korkeasti koulutetut ulkomaalaiset henkilöt, joita Suomessa asuvista ulkomaalaisista on noin 25 prosenttia eli 96 032 henkilöä (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen 2015). Korkeakoulutettu henkilö on suorittanut korkeakoulussa alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Tilastojen (Tilastokeskus 2015) mukaan maahanmuuttajataustaisella korkeakoulutetulla henkilöllä on yli kolminkertainen riski jäädä työttömäksi verrattuna suomalaiseen. Tematiikka on yhteiskunnallisesti ajankohtainen kansainvälistymisen ja henkilöstön liikkuvuutta edellyttävän työvoimatarpeen vuoksi. Aiheeseen liittyvissä selvityksissä ja hankkeissa (ks.

luku 3) on korostettu kielitaidon riittävyyttä, kielenoppimisen polkuja, työllistymistä kotoutumisen indikaattorina sekä syrjinnän ehkäisyä. Tiedotusvälineissä, tutkimuksissa ja kielikoulutuspoliittisissa linjauksissa (Tarnanen & Pöyhönen 2011; Yle 2016; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018) on usein mainittu, että puutteelliset kieli- ja viestintätaidot ovat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymisen este. Työyhteisössä kieli- ja viestintätaitojen riittämättömyys hankaloittaa sopeutumista työyhteisöön ja jättää henkilön epämuodollisten informaatiovirtojen ulkopuolelle (Forsander & Raunio 2005).

Yksilön kielitaidon sijaan voidaan puhua viestinnällisestä kielitaitokäsityksestä. Viestinnällisen kielitaitokäsityksen mukaan kielitaito rakentuu vuorovaikutuksessa. Siinä kieli nähdään viestintätaitojen osana ja yhteisöllisenä toimintana, joka opitaan osallisuuden ja vuorovaikutuksen kautta. Kieli- ja viestintätaidot liittyvät kielenkäyttäjän identiteettiin, ja ne voidaan nähdä kielenkäyttäjän subjektiivisena kokemuksena. Henkilön yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat vuorovaikutustaitojen kehittymiseen ja osallisuuskokemuksen rakentumiseen. (Ks. esim. Dufva & Nikula 2010.) Tässä artikkelissa kieli- ja viestintätaitojen kehittymistä ja osallisuuskokemuksen rakentumista lähestytään ulkomaalaistaustaisten korkeasti koulutettujen oppijoiden omasta kokemuksesta syntyneen tiedon kautta.

Tarkasteltavan työelämäjakson tavoitteena on, että opiskelija tutustuu suomalaiseen työelämään, kehittää työelämävalmiuksiaan ja työelämässä tarvittavia viestintätaitojaan. Tavoitteena on edistää opiskelijan työhönsijoittumista ja lisätä hänen valmiuksiaan oman koulutus- ja työllistymissuunnitelman laadinnassa. Työelämäjakson avulla opiskelija lisää työelämän tuntemustaan, saa kokemuksia erilaisista työtehtävistä ja selkeyttää jatko-suunnitelmiaan. Tarkasteltava työelämäjakso on pakollinen osa kotoutumiskoulutusta. Virallisesti jakso on nimetty työelämäjaksoksi, mutta harjoittelijat kutsuvat jaksoa työharjoitteluksi. (Opetushallitus 2012: 34.)

Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen lähtökohtana on kielen vuorovaikutuksellinen luonne. Oppiminen nähdään perusluonteeltaan opiskelijan ja hänen ympäristönsä välisenä vuorovaikutusprosessina, jossa oleellista on vuorovaikutustilanne eli konteksti ja viestintätarve eli tarve ja taito käyttää kieltä. Kielenkäyttäjä nähdään sosiaalisena toimijana, joka suorittaa erilaisia tehtäviä tietyissä tilanteissa ja olosuhteissa saavuttaakseen erilaisia viestinnällisiä päämääriä. Kotoutumiskoulutuksessa suomen kieli- ja viestintätaitojen osaamistavoitteena on, että opiskelijat saavuttavat toimivan peruskielitaidon eli eurooppalaisen viitekehyksen taitotason B1.1. (Opetushallitus 2012; Council of Europe 2018)

2 Tavoite ja aineisto

Tutkimuksemme on tapaustutkimus, jonka tavoitteena on tunnistaa mahdollisuuksia kehittää korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten oppijoiden työelämäjaksoon liitty-

viä käytänteitä kieli- ja viestintätaitojen kehittymisen ja osallisuuden näkökulmasta. Lähestymme kontekstisidonnaista työharjoittelua harjoittelun tavoitteiden kautta kolmen eri toimijan eli kielenoppijan, koulutusorganisaation ja harjoittelupaikan tarjoavan organisaation näkökulmista. Kontekstisidonnaisella työharjoittelulla tarkoitamme harjoittelua sellaisessa työympäristössä, jossa harjoittelija pääsee soveltamaan oppimiaan asioita suoraan omassa työssään. Tutkimuskysymyksemme ovat 1) mitä *korkeasti koulutetut oppijat* työelämäjaksolta/työharjoittelulta odottavat ja mitä ja miten he haluavat oppia ja 2) miten *harjoittelupaikalla* voidaan edesauttaa oppimista yksilölähtöisesti?

Tutkimusaineisto on kerätty Vaasassa vuonna 2018. Se koostuu tutkijan etnografisista havainnoinneista ja niistä tehdyistä muistiinpanoista ja kahden harjoittelijan (H1 ja H2) laatimista kuudesta puhepäiväkirjasta. Puhepäiväkirjat (PK1–3) ovat harjoittelijoiden keväällä ja syksyllä 2018 itsenäisesti kirjallisen tehtävänannon pohjalta nauhoittamia audiotallenteita. Puhepäiväkirja-aineistoja (PK1–3) on yhteensä 49 minuuttia. Taulukossa 1 on kuvattuna kunkin puhepäiväkirjan nauhoitusaika ja pituus minuutteina.

Taulukko 1. Puhepäiväkirjat

Puhepäiväkirja	Harjoittelija 1		Harjoittelija 2	
	vko	pituus	vko	pituus
PK1	20	17:33	42	12:31
PK2	22	5:31	44	9:56
PK3	25	3:09	47	6:20
Yhteensä		26:13		22:47

Puhepäiväkirjat on tehty työelämäjaksos ensimmäisen, kolmannen ja kuudennen viikon päätteeksi. Puhepäiväkirjatallenteissa harjoittelija vastaa temaattisiin kysymyksiin ja kertoo kieli- ja viestintätaitojensa kehittymisestä harjoittelujakson aikana. Ensimmäisessä puhepäiväkirjassa harjoittelijat pohtivat harjoittelulle asettamia oppimistavoitteita ja kieli- ja viestintätaitojensa kehittymistä ensimmäisellä harjoitteluviikolla. Toisessa päiväkirjassa harjoittelijat reflektoivat, mikä edisti ja mikä ehkä esti heitä käyttämästä suomen kieltä harjoittelupaikan viestintätilanteissa. He myös pohtivat, kuinka he ratkovat harjoittelupaikan viestintätilanteisiin liittyviä haasteita. Kolmannessa päiväkirjassa harjoittelijat pohtivat oppimistuloksia ja työelämäjaksos merkitystä kieli- ja viestintätaitojen oppimisen ja työllistymisen näkökulmista.

Tutkimusaineistona olevat puhepäiväkirjat on raakalitteroitu syksyllä 2018 (H1PK1–3) ja keväällä 2019 (H2PK1–3). Haemme vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme kahden osallisuuden dimension (muodollinen ja epämuodollinen kuuluminen) pohjalta. Rajaamme tarkastelun tässä artikkelissa muodollisen ja epämuodollisen kuulumisen kokemukseen (ks. luku 4). Harjoittelupaikan tarjoajan osalta tutkimushavainnot oppimisen edesauttamisesta perustuvat kahden tutkijan etnografisiin havainnoiteihin (ks. esim. Holmström 2012) ja niistä tehtyihin muistiinpanoihin. Tutkijoina tässä tutkimuksessa ovat kielikeskuksen johtaja ja väitöskirjaa tästä aineistosta tekevä suomi toisena

kielenä opettaja, jotka antoivat harjoittelijoille itsenäisiä työtehtäviä. Suomen kielen opettaja myös työskentelivät harjoittelijan (H2) kanssa työparina S2-opetustilanteissa. Havaintoihin perustuvat muistiinpanot on kirjattu tutkijoiden välisten keskustelujen pohjalta. Työparityöskentelyyn liittyvät muistiinpanot on kirjattu suomen kielen opettajan tekemien havaintojen pohjalta.

Tutkimuksessa on mukana kaksi korkeasti koulutettua ulkomaalaistaustaista harjoittelijaa. Ensimmäinen harjoittelija (H1) oli kuuden viikon työelämäjaksolla keväällä 2018. Harjoittelija on Aasiassa 1970-luvulla syntynyt mies. Hän on saapunut Suomeen vuonna 2009 suorittamaan insinöörin tutkintoa ammattikorkeakoulussa. Tutkinnon jälkeen hän jatkoi opiskelua suomalaisen yliopiston englanninkielisessä maisteriohjelmassa ja valmistui kauppatieteiden maisteriksi vuonna 2013 ja kauppatieteiden tohtoriksi vuonna 2017. Toinen harjoittelija (H2) oli kuuden viikon työelämäjaksolla Kielikeskus Linginossa syksyllä 2018. Harjoittelija on Euroopassa 1980-luvulla syntynyt nainen. Hän on saapunut Suomeen vuonna 2013 ja suorittanut kauppatieteiden maisterin tutkinnon suomalaisen yliopiston englanninkielisessä maisteriohjelmassa vuonna 2015.

Tutkimuksessa koulutuksen tarjoajana on koulutusorganisaatio, joka järjestää ammatillista työvoimakoulutusta ja maahanmuuttajille suunnattua kotoutumiskoulutusta. Kotoutumiskoulutus on tarkoitettu maahanmuuttajille, jotka asuvat Suomessa pysyvästi. Maahanmuuttajat hakevat kotoutumiskoulutukseen TE-toimiston kautta. (Oy EduVamia Ab 2018) Tutkimuksessa harjoittelukontekstina on Vaasan yliopiston kielikeskus, jonka tehtävänä on tarjota yliopiston kaikkien koulutusalojen opiskelijoille tutkintosääntöjen ja työelämän edellyttämät kieli- ja viestintäopinnot, kehittää kielenopetusta ja monimuotoista pedagogiikkaa ja edistää kielenopetukseen ja -oppimiseen ja työelämän viestintään liittyvää tutkimusta. Kielikeskuksessa työskentelee vakituisesti kielikeskuksen johtaja ja 21 kielenopettajaa. (Vaasan yliopisto 2019a; Vaasan yliopisto 2019b)

Tietääksemme tämä on ensimmäinen kerta, kun Vaasan yliopisto tai jokin toinen Suomen korkeakoulun kielikeskus tarjoaa kotoutumiskoulutuksessa oleville ulkomaalaistaustaisille harjoittelijoille työelämäjaksolle kuuluvan harjoittelupaikan korkeakoulun kielikeskuskontekstissa. Lähtökohtana tutkimuksessamme on, että työelämäjaksolla olevat harjoittelijat ovat yksilöitä yksilöllisine tarpeineen. Tunnistaaksemme erilaisia tarpeita teemme artikkelissamme myös joitakin vertailuja harjoittelijoiden välillä.

3 Yhteiskunnallinen ja metodologinen viitekehys

Tämä tapaustutkimus kohdistuu vahvasti kaksikieliselle alueelle. Vaasa on myös monikielinen kaupunki, jossa ulkomaalaistaustaisen väestön osuus on kasvanut vuosi vuodelta (ks. Vaasan kaupunki 2018). Vaasassa asuu 31.12.2018 tilastotietojen (Vaasan kaupunki 2019) mukaan 67 552 henkilöä. Äidinkieleltään suomenkielisiä on 45 981 henkilöä, ruot-

sinkielisiä 15 555 henkilöä ja muita kieliä äidinkielenään puhuvia 6 009 henkilöä. Vuoden 2018 tilastotietojen (Vaasan kaupunki 2018) mukaan (vuoden 2019 tiedot julkaisematta) muunkielisiä-ryhmään kuului 31 eri äidinkieltä.

Useissa maahanmuuttajia koskevissa tutkimuksissa kieli- ja viestintätaidot ovat nousseet esiin merkityksellisinä tekijöinä yhteiskuntaan integroitumisen ja työllistymisen kannalta. Aihetta on lähestytty muun muassa kielitaidon riittävyyden (Tarnanen & Pöyhönen 2011) ja syrjinnän (Castaneda ym. 2015) näkökulmista. Strömmer (2017) tarkasteli, miten työyhteisö tukee ammatillisen kielitaidon kehittymistä ja mitkä tekijät auttavat ja mitkä rajoittavat suomen kielen oppimista siivoustyökontekstissa. Strömmer totesi, että korkeasti koulutetut maahanmuuttajat asemoidaan helposti suorittavan tason työhön matalapalkka-aloille. Tämä rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan suunnata kieli- ja viestintäopintojaan ammatillisen kielitaidon kehittämiseen. Maahanmuuttajien ohjaaminen heitä kiinnostaville ja tarkoituksenmukaisille koulutus- ja urapoluille tukisi tavoitesuuntautunutta kielenoppimista. Virtanen (2017) tutki kansainvälisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ammatillista suomen kielen taitoa ja sen kehittymistä työharjoittelun aikana. Virtasen tutkimustulosten mukaan ammatilliset kieli- ja viestintätaidot ovat tilanteisia taitoja havaita ja hyödyntää työympäristön affordansseja. Tutkimustulokset osoittavat, että ammatillinen kielitaidon kehittyminen voidaan nähdä yksilön toimintaympäristön laajentumisena. Viestinnällinen kielitaitokäsitys ottaa huomioon viestinnän funktion ja kontekstin eli sen, miksi ja mihin tarkoitukseen kieltä käytetään, millaisia sisältöjä tilanteessa käsitellään, ketkä vuorovaikutukseen osallistuvat ja millaisia ehtoja ja rajoituksia osallistujat asettavat. (Honko 2017)

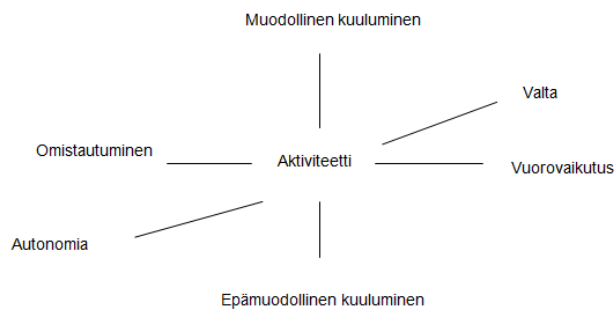
Komppa (2015) tutki työnantajan odotuksia, työntekijän vastuuta ja työyhteisön tukea korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien ammatillisen suomen kielen oppimisessa. Helsingin seudun kauppakamarin jäsenyrityksille vuonna 2013 toteutetun verkkokyselytutkimuksen mukaan työnantajat näkivät, että ammatissa tarvittava kieli- ja viestintäosaaminen on työntekijän vastuulla. Ammattikielen osaaminen nähtiin välineellisenä arvona, joka tulisi oppia työyhteisön ulkopuolella, joskin oppimista tapahtuu myös työyhteisössä. Toisaalta tutkimuksessa tulivat esille myös työyhteisöt, jotka halusivat tukea ammatissa tarvittavien kieli- ja viestintätaitojen kehittymistä työelämäkontekstissa virheitä ja epäonnistumisia pelkäämättä. Nieminen (2011) toteaa, että ulkomaalaistaustaisia henkilöitä on harvemmin tarkasteltu työmarkkinoiden näkökulmasta itsenäisinä, omaa elämäänsä ja asemaansa rakentavina toimijoina. Sunin (2011: 138) mukaan maahanmuuttajien oma kokemus on merkityksellinen, kun kehitetään kielikoulutuksen tavoitteita ja käytänteitä ja arvioidaan kielitaidon riittävyyttä.

Molemmat harjoittelijat olivat työelämäjakson aikana opiskelijoina kotoutumiskoulutuksessa. Koulutuksen ”tavoitteena on käynnistää ja tukea maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.” Kotoutumiskoulutus sisältää suomen kielen ja viestintätaitojen opiskelua, työelämätaitoja, yhteiskuntataitoja, kulttuurintuntemusta, ohjausta ja

kaksi työelämäjaksoa. (Oy EduVamia Ab 2019) Ennen kotoutumiskoulutuksen alkua maahanmuuttajataustaiset oppijat ovat osallistuneet alkuohjaukseen, joka on tarkoitettu pysyvästi Suomessa asuville ulkomaalaisille, jotka ovat työnhakijoina TE-toimistossa (työ- ja elinkeinopalvelut). Alkuhaastattelussa kartoitetaan henkilön elämäntilanne, opiskelumotivaatio, koulutus- ja urapolku, opiskeluvalmiudet, vahvuudet, ammatillinen osaaminen, kielitaito ja koulutustarpeet. Hänelle esitellään opiskelumahdollisuudet, autetaan suunnittelemaan opiskeluaan ja kehitysprosessiaan ja laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, joka hyväksytetään työvoimaviranomaisella. Tämän jälkeen henkilö ohjataan sopivan tason suomen kielen koulutukseen. (TE-palvelut 2019)

4 Osallisuuskokemuksen rakentuminen

Osallistumiseen, osallistamiseen ja osallisuuteen liittyvät pohdinnat kytketään tässä artikkelissa Molinin (2004) osallisuuden dimensioihin, joita ovat aktiviteetti (ru *aktivitet*), omistautuminen (ru *engagemang*), muodollinen kuuluminen (ru *formell tillhörighet*), epämuodollinen kuuluminen (ru *informell tillhörighet*), autonomia (ru *autonomi*), valta (ru *makt*) ja vuorovaikutus (ru *interaktion*). Dimensiot on koottu kuvioon 1.

Kuvio 1. Osallisuuden dimensiot Molinin (2004) mukaan
(kirjoittajien suomenkieliset termivastineet)

Molin (2004) kuvaa osallisuuden dimensioita suhteessa toisiinsa osallisuuden käsitteen subjektiivisina, objektiivisina, aktiivisina ja passiivisina ulottuvuuksina. Aktiviteetilla kuvion 1 keskiössä tarkoitetaan sitä, mitä henkilö tekee (esimerkiksi osallistuu oppitunnille). Aktiviteettiin voi liittyä eriasteista asialle omistautumista. Omistautuminen on kytköksissä siihen, millä tavalla henkilö suorittaa aktiviteetteja. Esimerkiksi oppitunnilla opiskelija voi olla sanomatta sanaakaan tai osallistua vilkkaasti aiheesta käytävään keskusteluun. Muodollinen kuuluminen oikeuttaa osallistumisen johonkin. Esimerkiksi opiskelijan kirjoilla oleminen oikeuttaa juridisesti osallistumaan koulun tarjoamaan opetukseen. Kuvion vastapari epämuodollinen kuuluminen sisältää subjektiivisen hyväksynnän kokemuksen. Muodollista kuulumista säädellään yleensä ylhäältä (esimerkiksi rehtori), kun taas epämuodollinen kuuluminen muotoutuu päivittäisessä kanssakäymisessä. Auto-

nomiassa on kyse mahdollisuudesta itsenäisiin (pois)valintoihin, kun taas valta osallisuuden muotona liittyy oman tahdon läpiviemiseen ja vastuunkantoon. Vuorovaikutus syntyy Molinin (2004) mukaan sosiaalisen tilanteen vastavuoroisuudesta. Hän korostaa, ettei osallisuuden käsitettä tule määritellä vain yksilön ominaisuutena, kuten esimerkiksi omistautumisena, koska siinä on aina mukana myös yksilön, ympäristön ja sen toimijoiden välinen suhde.

Tarkastelemme Molinia (2004) mukailien osallisuuden dimensioita suhteessa osallisuuden sisäisiin ja ulkoisiin edellytyksiin eli yksilön osallisuutta koskevaan haluun ja kykyyn sekä osallisuutta koskevien tilaisuuksien tarjoutumiseen affordansseina. Affordanssin eli tarjouman käsitteellä kuvataan, miten ympäristö tukee oppimista. Osallisuuskokemuksen rakentumisen näkökulmasta affordanssilla tarkoitetaan sitä ympäristön myötävaikutusta, joka tukee oppijan kokemusta ja vahvistaa hänen tunnettaan osallisuuskokemuksen kehittymisessä. Affordanssi tukee oppimista silloin, kun ympäristöä hyödynnetään tietoisesti. Osallisuuden kokemukseen liittyviä affordansseja voivat olla oppijan tapaamat ihmiset, puhuttu ja kirjoitettu kieli, kehollinen vuorovaikutus ja kielenkäyttö- ja oppimistilanteiden fyysinen ympäristö, kuten tilat, esineet ja teknologia. (van Lier 2000: 252–257; Virtanen 2017)

5 Työelämäjakson tavoitteenasettelu ja käytänteiden kehittäminen

Tässä tutkimuksessa kotoutumiskoulutukseen sisältyvän työelämäjakson toimijoina ovat koulutuksen tarjoava oppilaitos, korkeasti koulutettu ulkomaalaistaustainen harjoittelija ja harjoittelupaikan tarjoava organisaatio. Kullakin toimijalla on omat tavoitteensa työelämäjaksoa kohtaan. Harjoittelijalla eli keskeisimmällä toimijalla on halu kehittää kieli- ja viestintätaitojaan produktiivisten taitojen kautta. Tämän tavoitteen kautta oppijalla on toive työllistyä Suomessa. Oppilaitos täyttää velvollisuutensa maahanmuuttajille suunnatun kotoutuskoulutuksen järjestäjänä. Tämän velvoittamana se pyrkii aktivoimaan oppijaa tutustumaan suomalaiseen työelämään. Harjoittelupaikassa eli Vaasan yliopiston kielikeskuksessa halutaan ottaa vastuuta ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kielenoppimisesta ja kehittää omaa osaamista suomi toisena kielenä kontekstissa.

5.1 Toimijoiden tavoitteet

Työelämäjakson pituus on kuusi viikkoa. Koulutuksen tarjoaja on laatinut opiskelijalle ohjetekstin, jossa kerrotaan periaatteet työelämäjakson vastuista ja velvollisuuksista. Työelämäjakson tavoitteena on ”*aktivoida ja kehittää opiskelijan suomen kielen taitoa sekä tutustuttaa häntä suomalaiseen työelämään*”. Koulutuksen tarjoajan ohjeteksteissä työnantajaa kiitetään työharjoittelupaikan tarjoamisesta ja *avarakatseisuudesta*. Työyhteisön *kaikkia* jäseniä ohjeistetaan puhumaan harjoittelijalle suomea ja suhtautumaan harjoittelijaan *neutraalisti*. Koulutuksen tarjoajan laatima ohjeteksti asettaa harjoittelijan

passiiviseen asemaan työelämään tutustujana ja kieli- ja viestintätaitojen oppijana. Ohjeksi nostaa esiin harjoittelijan ja työyhteisön muiden jäsenten (kielikeskuksen henkilökunnan) välisen eriarvoisuuden eikä anna harjoittelijalle tasa-arvoista ja autonomista asemaa työyhteisön vuorovaikutustilanteissa.

Koulutuksen tarjoajan edustaja eli harjoittelijan suomen kielen opettaja on ohjeistanut työelämäjaksoille menevää oppijaa puhumaan suomea aktiivisesti. Jos harjoittelija ei tule ymmärretyksi, hänen tulee pyytää puhukumppaniaan puhumaan hitaammin tai toistamaan sanomansa. Ohjeet korostavat oppijan viestintätaitoon liittyviä työelämän ongelmatilanteita ja niistä selviämistä eivätkä tue oppijan autonomisuutta. Harjoittelijat määrittelevät aineistossamme omat oppimistavoitteensa haluamisen ja produktiivisten taitojen kautta. Esimerkeistä 1 ja 2 käyvät ilmi harjoittelijoiden ajatukset työelämäjakson ensimmäisen viikon jälkeen nauhoitetun puhepäiväkirjan kysymyksiin *Millaisia tavoitteita sinulla on kielenoppimisen osalta tämän harjoittelun aikana?* ja *Miten haluat oppia?*

- 1) *Tämän harjoittelun aikana minä haluan parantaa minun suomen kieltä, taso selvästi minulle seuraava oppimistavoitetta haluan lisätä suomen kieltä sana (--) voin sanoa kielioppia, keskustele paljon, kirjoittaa suomen kieltä paljon, se voi olla helppoa minulle. Jos mahdollinen, minä haluan harjoittelu kaikki asia, esimerkiksi kirjoittaminen, lukeminen ja puhuminen. Oikeasti minä en tiedä, miten voi ilman hyvin minulle. (H1PK1)*
- 2) *Työharjoittelun aikana minä haluaisin parantaa minun suomen ja ruotsin kielen taitoa suullinen ja myös kirjallinen. Haluaisin puhua, kirjoittaa tällä, tämän, tällä kielellä Kielikeskuksessa minä toivon, että minä tapaan paljon, paljon opettajaa. Me voimme keskustella aina. Minä ymmärrän, jos heillä on kurssi tai jotain muu tehtävä, mutta olisi kiva keskustella vain pari minuuttia, että mun, mulla on mahdollisuus harjoitella ja kuulla eri suomea ja tai ruotsia. (H2PK1)*

Esimerkeissä 1 ja 2 harjoittelijoiden keskeisimmiksi oppimistavoitteiksi nousevat puhuminen ja kirjoittaminen. Molemmat harjoittelijat tunnistavat jo omaa osaamistaan ja haluavat *parantaa* kielen tai kielten *tasoa* ja *taitoa* harjoittelun aikana. Esimerkistä 1 käy ilmi vaikeus yksilöidä oppimistavoitteita (*haluan harjoittelu kaikki asiat*). Tavoite pysyy määrittelemättömänä. Samalla heijastuu harjoittelijan yksinäisyys tavoitekysymyksen edessä (*Oikeasti minä en tiedä, miten voi ilman hyvin minulle*). Toisaalta harjoittelija toteaa, että oppiminen voi olla myös helppoa (*voin sanoa kielioppia, keskustele paljon, kirjoittaa suomen kieltä paljon, se voi olla helppoa minulle*). Esimerkissä 1 harjoittelija (H1) ei osaa kuvata (tai kielellistää), miten hän oppii tai haluaa oppia, kun taas esimerkiksi 2 harjoittelija (H2) aloittaa tavoitteiden kuvaamisen minä-muodossa, mutta siirtyy pian rakentamaan kielenoppimisen vuorovaikutteista kontekstia (*minä tapaan paljon, paljon opettajia*) ja (*me voimme keskustella aina*). Lisäksi harjoittelija (H2) näkee kielikeskuskontekstin kaksikielisenä oppimisympäristönä, jossa *on mahdollisuus harjoitella ja kuulla eri suomea ja ruotsia*.

5.2 Työelämäjakson todentumat

Työelämäjakson aikana harjoittelijat tekivät kielikeskuksen toimintaan liittyviä tehtäviä. Harjoittelija (H1) haastatteli kielikeskuksen henkilökuntaa ja kokosi Kahoot-visan kerää-

miensä tietojen pohjalta, osallistui yksikön kokoukseen ja laati pöytäkirjan, osallistui Uumajan-matkalle ja suunnittelupalaveriin. Harjoittelija (H2) järjesti työnhakuun liittyviä asiakirjoja, haastatteli henkilökuntaa ja täydensi tilastoja, opetti työparina S2-kursseilla ja kantoi vastuuta Kielten päivä -tapahtumasta.

Harjoittelun kolmannen viikon jälkeen tallennetussa päiväkirjoissa harjoittelijat pohtivat kieli- ja viestintätaitojaan produktiivisten ja reseptiivisten taitojen osalta sekä ongelmatilanteiden ratkaisua. Esimerkeistä 3, 4 ja 5 voidaan havaita, että puhuminen nousee tärkeimmäksi produktiiviseksi taidoksi molemmilla harjoittelijoilla. Ongelmatilanteissa molemmat harjoittelijat luottavat puhekuppaniinsa eli tässä tapauksessa kielikeskuksen opettajiin (*kaikki kielikeskuksen opettajat auttaa*). Erona harjoittelijoiden välillä on se, että esimerkissä 3 harjoittelija (H1) mainitsee sanan *virhe*, jonka opettaja korjaa, kun taas esimerkissä 4 harjoittelija ottaa vastuuta ongelmatilanteen ratkaisemiseksi (*jos en ymmärrä, kysyn uudestaan*). Esimerkeistä 3, 4 ja 5 käy selvile harjoittelijoiden ajatukset toisen puhepäiväkirjan kysymyksiin *Käytitkö harjoittelussa suomea viikoilla x? Kuinka ratkaisit kielelliset ongelmatilanteet Kielikeskuksessa? ja Keneltä sait apua kielellisissä ongelmatilanteissa?*

- 3) *Joka viikko minulla on tehtävä. Puhumista, kirjoittamista ja kaikki kielikeskuksen opettajat auttaa ja korjata minulle jos siellä on virhe kun minä puhun. (H1PK2)*
- 4) *Jos en ymmärrä, kysyn uudestaan tai he sanovat eri tavalla. (H2PK2)*
- 5) *Kielellinen haaste tulee yleensä iltapäivällä --. Silloin kestää vähän aikaa, että löydän sopivaa verbiä ja taivutusta, mitä aion sanoa. Ratkaisu eli strategiani on sama kuin ennen. Jos sana ei tule mieleen, opettaja auttaa, jos hän ymmärtää, mitä haluaisin sanoa. (H2PK2)*

Esimerkeistä 3, 4 ja 5 käy ilmi, miten harjoittelijoiden työelämäjakso eteni. Harjoittelijat käyttivät suomen kieltä monipuolisesti ja tavoitteidensa mukaisesti (*Joka viikko minulla on tehtävä. Puhumista, kirjoittamista*). Ongelmatilanteissa harjoittelijoilla oli itsenäinen vastuu selvittää eteenpäin (*kysyn uudestaan*) ja oikeus saada apua (*opettajat auttaa*) ja (*kysyn uudestaan tai he sanovat eri tavalla*).

Harjoittelun lopuksi tallennetuissa puhepäiväkirjoissa harjoittelijat pohtivat harjoittelun tavoitteiden täyttymistä ja harjoittelun merkitystä suomen kielen kehittymisen ja työllistymisen kannalta. Esimerkeistä 6, 7 ja 8 käy ilmi harjoittelijoiden ajatukset kolmannen päiväkirjan kysymyksiin *Kerro niistä tuloksista eli suomen oppimisestasi Kielikeskuksessa ja Kerro mikä merkitys tällä kieliharjoittelulla Kielikeskuksessa on sinulle suomen oppijana ja Suomessa työskentelevänä ulkomaalaistaustaisena henkilönä*. Esimerkit 6 ja 7 osoittavat, että harjoittelijat kokivat harjoittelun hyödylliseksi ja onnistuneeksi.

- 6) *Kun minä alkoi harjoittelu, minä toivoin minun suomen kielen taso täytyy mennä paremmin, siksi yritin osallistua kaikkiin kielikeskuksen tapahtumiin, esimerkiksi seminaariin, työmatkoihin, keskusteluun opettajan kanssa. Lisäksi se oli erittäin hyödyllinen, kun Nina valmistui viikko viikko tehtävä, jonka minä täytyy loppu. -- Nyt ymmärrän, luen ja kirjoitan paremmin. (H1PK3)*

- 7) *Vamiassa opiskellaan erikseen kielioppia, sanoja ja fraaseja eli teoriaa, mutta työharjoittelupaikalla oikeasti harjoitellaan kaikki yhdessä eli käytäntö. Siksi työharjoittelu on iso haaste, jossa minulla on iso rooli. Olen ahkera, oma-aloitteinen ja yritän tehdä asiat parhaiten. (H2PK3)*

Erityisen hyödyllisiksi harjoittelijat mainitsevat vuorovaikutuksen muiden työyhteisössä työskentelevien kanssa. Lisäksi viikoittaiset oppimistehtävät edesauttoivat oppimista ja ohjasivat mutta myös *pakottivat* harjoittelijoita tekemään havaintoja oppimastaan sekä työyhteisön jäsenenä että kieli- ja viestintätaitojen oppijana. Työelämäjakso myös lisäsi harjoittelijoiden uskoa työllistymiseen Suomessa.

- 8) *Luulen, että tämä työpaikka ja kokemukset voivat saada minut työhön pian. Lisäksi kielikeskus on hyvä esimerkki, koska tässä ympäristössä ovat ulkomaalaisetkin töissä. Näen, että he viihtyvät hyvin. Osittain, koska he yrittivät sopeutua joukkoon -- Tämä merkitsee, että on mahdollista saada työpaikkaa ulkomaalaisena. (H2PK3)*

Esimerkissä 8 harjoittelija (H2) luo uskoa itseensä ja työllistymiseensä Suomessa (*kokemukset voivat saada minut työhön pian*). Uskoa työllistymiseen lisäsi työharjoittelupaikan monikulttuurisuus (*tässä ympäristössä ovat ulkomaalaisetkin töissä*). Harjoittelija teki havainnon, kuinka ulkomaalaistaustaisten henkilöiden tulee itse yrittää sopeutua työyhteisöön ja kuinka tämä yritys palkitaan työtyytyväisyytenä (*Näen, että he viihtyvät hyvin. Osittain, koska he yrittivät sopeutua joukkoon*).

5.3 Osallisuuskokemuksen rakentuminen

Jo ensimmäisissä puhepäiväkirjoissa harjoittelijat kuvaavat osallisuuden kokemustaan työelämäjaksolla toisistaan poiketen. Molemmilla harjoittelijoilla täyttyvät muodollisen kuulumisen elementit (ks. kuvio 2 ja Molin 2004). He ovat virallisesti koulutusorganisaation opiskelijoita, joten heidän koulutukseensa kuuluu työelämäjakso. He ovat allekirjoittaneet Sopimus työelämäjaksosta -lomakkeen ja ovat virallisesti työelämäjaksolla kielikeskuksessa. Muodollinen kuuluminen oikeuttaa harjoittelijan osallistumaan kielikeskuksen toimintaan. Työyhteisöön muodollisesti kuulumisen vastaparina on epämuodollinen kuuluminen (ks. Molin 2004). Esimerkeistä 10, 11 ja 12 ilmenee, miten harjoittelijoiden kokemukset osallisuudesta poikkeavat toisistaan.

- 9) *Harjoittelun aikana minä haluan oppi lisää suomen kieltä, mutta minä en tiedä miten minä voi teet. Minä ajattelen, että joka opettaja neuvo minulle, miten voi mennä, koska minä haluan kurssi tämä harjoittelu jälkeen minä voi haluan puhun enemmän kuin nyt. (H1PK1)*
- 10) *Minäkin olin iloinen, mutta en sanonut heti kyllä. Odotin vielä pari vastausta, -- Vihdoin kirjoitin Marjutille tulemisestani. Hän iloinen ja minäkin. Luulen, että työmäärä on rauhallisempaa ja työntekijät työntekijät ovat hauskoja täällä. Saan oma työtä eli mitä teen yksin ja mitä myös opettajan kanssa voimme suunnitella yhdessä. (H2PK1)*
- 11) *Luulen, että olen saanut olla tarpeeksi mukana kielikeskuksen toiminnassa ja olen ollut itse aktiivinen, oma-aloitteinen ja vastuuntuntoinen. (H2PK3)*

Esimerkissä 10 harjoittelija (H1) tukeutuu ylhäältä päin annettuihin neuvoihin (*joka opettaja neuvoo minulle*) ja korostaa näin muodollista kuulumista työyhteisöön. Harjoittelija tukeutuu auktoriteettiasemaltaan vahvempaan tahoon (kielikeskuksen henkilökunta) ja opetuskontekstissa hierarkkisesti vahvempaan auktoriteettiin (opettaja). Hän ei rakenna me-henkistä keskustelua, vaan korostaa oman tahdon läpivientiä minä-persoonassa (*minä haluan*). Esimerkeissä 11 ja 12 harjoittelija (H2) rakentaa me-henkistä tarinaa. Hän kokee saaneensa osallistua työyhteisön toimintaan aktiivisena jäsenenä ja uskoo yhteistyön mahdollisuuteen (*myös opettajan kanssa voimme suunnitella yhdessä*) ja kokee saaneensa osallistua työyhteisön toimintaan aktiivisena jäsenenä. Näin hän rakentaa epämuodollista kuulumista työyhteisöönsä ja sanoittaa omaa subjektiivisen hyväksynnän kokemustaan. Harjoittelija (H2) tekee myös jo ensimmäisessä puhepäiväkirjassaan autonomisia (pois)valintoja (*en sanonut heti kyllä*).

Osallisuuden rakentuminen muodostuu jokapäiväisessä kanssakäymisessä. Siinä on aina mukana yksilö, ympäristö ja ympäristön ja sen toimijoiden välinen suhde. Tämä vuorovaikutussuhteen rakentaminen ja rakentuminen erottaa harjoittelijoiden osallisuuskokemukset toisistaan työelämäjakson alussa, mutta yhdistää heitä työssäoppimisjakson lopussa.

6 Lopuksi

Tässä artikkelisissa olemme tarkastelleet suomea toisena kielenä puhuvien korkeasti koulutettujen kielenoppijoiden viestintätaitojen kehittymistä, viestinnällistä tavoitteenasettelua ja osallisuuskokemuksen rakentumista työelämäjaksolla.

Puhepäiväkirjojen ja harjoitteludokumentaatioiden tarkastelu osoittaa, että harjoittelijat kykenevät asettamaan tavoitteita eri tavoin. Siinä missä toinen osaa asettaa toiminnalleen selvät tavoitteet ja osaa toimia tavoitteidensa saavuttamiseksi, niin toinen tarvitsee enemmän tukea tavoitteiden määrittämiseksi ja osatavoitteiden tunnistamiseksi. Harjoittelijoiden tavoitteidenasettelussa nousevat esille produktiiviset taidot eli puhuminen ja kirjoittaminen. Koulutuksen tarjoajan dokumentaatioissa esille nousevat harjoittelijoiden kohtaamat ongelmatilanteet ja niistä selviäminen. Harjoittelijoiden kolmannet puhepäiväkirjat kuitenkin tuovat ilmi, että työelämäjakson aikana molemmat harjoittelijat olivat suunnanneet ajatuksensa vuorovaikutteiseen oppimiseen ja oivaltaneet, että oppiminen ja osallisuus muodostuvat jokapäiväisessä kanssakäymisestä. Siinä on aina mukana yksilö, ympäristö ja ympäristön ja sen toimijoiden välinen suhde. Kieli- ja viestintätaidot kehittyvät aidossa vuorovaikutuksessa ja ovat tärkeä osa osallisuuskokemuksen rakentumista muodollisen ja epämuodollisen kuulumisen näkökulmista tarkasteltuina.

Kotoutumiskoulutuksen toimijoina ovat harjoittelija, koulutuksen tarjoava oppilaitos ja harjoittelupaikka. Kuvioon 2 on koottu eri toimijoiden harjoittelulle asettamat tavoitteet ja yhteistoiminta. Harjoittelijan eli keskeisimmän toimijan tavoitteena on halu oppia kieli-

ja viestintätaitoja produktiivisten taitojen kautta. Viestintätaitojen kehittymistä voidaan tarkastella tiedon karttumisen, taitojen kehittymisen ja asenteissa tapahtuvien muutosten kautta (Rouhiainen-Neuenhäuserer 2009). Harjoittelijat nostivat esiin nimenomaan kielenkäytön viestinnällisen merkityksen. Koulutuksen tarjoavan oppilaitoksen tavoitteena on aktivoida oppijaa ja tutustuttaa hänet suomalaiseen työelämään. Harjoittelupaikan eli Vaasan yliopiston kielikeskuksen näkökulmasta tavoitteena ja myös velvollisuutena on vastuunkanto ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kieli- ja viestintätaitojen oppimisesta ja niiden myötä korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden työllistymisestä Suomessa.

Kuvio 2. Kotoutumiskoulutukseen sisältyvän työelämäjakson toimijoiden tavoitteisto

Kielikeskuksessa on tunnistettu monia kehittämiskohteita. Ensinnäkin kielikeskus voisi ottaa käyttöön “hyvän työn” konseptin eli jokainen henkilöstöön kuuluva osallistuisi valitsemallaan tavalla harjoittelijan ohjaamiseen ja osallistamiseen. Nyt päävastuu on ollut johtajalla ja 2–3 suomen/ruotsin opettajalla. Toiseksi harjoittelujaksolle voitaisiin laatia harjoittelun alussa työsuunnitelma, josta kävisivät ilmi harjoittelijan tarpeet ja toiveet ja työyhteisön tarve. Näin harjoitteluviikoille saataisiin lisää suunnitelmallisuutta ja seuranta. Kolmas kehittämiskohde on rajojen haastaminen, joka sisältää myös turvallisen epäonnistumisen. Oppijoita helposti suojellaan. Heille annetaan vastuuta, mutta ei koko tilaa kehittää osaamistaan. Kun harjoittelijat eivät esimerkiksi kulttuuri- ja persoonallisuussyistä itse aktiivisesti ota tätä tilaa, on sillä vaikutusta työminän ja asiantuntijuuden kehittymiseen. Pitäisi antaa aikaa, olla ehdottomatta valmiita ratkaisuja ja antaa oikea-aikaista palautetta. Kehittyvän asiantuntijan pitäisi saada myös epäonnistua, koska epäonnistumisten kautta pääsisi kokeilemaan, vastaamaan haasteisiin ja kehittymään ilman pelkoja.

Jotta tavoiteasettelu tukisi harjoittelijan päämääriä, harjoittelun oleellisena osana tulisi olla tavoitteiden määrittely yhteistyössä harjoittelupaikan tarjoajan kanssa jo ennen harjoittelua ja niiden seuranta harjoittelun päätyttyä. Näin olisi mahdollista suunnata oppijan huomio kohti sellaisia oppimisympäristön affordansseja, joille oppijoilla on käyttöä ja jotka edistävät oppijan tavoittelemaa kieli- ja viestintätaitojen oppimista jatkumona. Har-

joittelijaa tulisi auttaa hahmottamaan päämääriään ja asettamaan osatavoitteita, jotka tukisivat tavoitteellista oppimista. Harjoittelijan itse määrittelemät tavoitteet työelämäjaksoille tulisi laatia yhteistyössä koulutuksen tarjoavan organisaation edustajan eli kielten opettajan kanssa. Näin harjoittelija tuntisi tavoitteet omikseen ja sitoutuisi työskentelemään niiden saavuttamiseksi. Yhteistyön tarkoituksena olisi tukea harjoittelijaa autonomisena oppijana, joka on työelämän näkökulmasta itsenäinen, omaa elämänsä ja asemaansa rakentava toimija. Näin rakennettuna lyhytkin harjoittelujakso voi olla ratkaisevassa roolissa työllistymisessä.

Osasyynä yhteisten tavoitteiden puuttumiseen on vaikeus määritellä työelämäjakson tavoitteita harjoittelupaikan tarjoavan organisaation kanssa viestintätaitojen kehittymisen näkökulmasta. Viestintätaidot saattavat olla organisaation näkökulmasta vaikeasti hahmotettava kehityskohde, itsestänselvyys, jota harjoittelijalla joko on tai ei ole. Työelämäjakson aikana tehtävä työ on konkreettista tekemistä, ja kielitaito on mitattavissa oleva asia, joka joko riittää tai ei riitä työn tekemiseen. Koska viestintätaidot liittyvät kaikkeen vuorovaikutukseen, niitä on vaikea mitata, joten niiden kehittymiselle on myös vaikea asettaa tavoitteita ja keskustella niiden kehittämisestä. Yhteisten tavoitteiden määrittelyminen vaatisi koulutuksen tarjoajan, harjoittelijan ja harjoittelupaikan tarjoavan organisaation välistä yhteistyötä. Yhteistyö taas vaatisi lisää resursseja. Kuitenkin vain nostamalla harjoittelija työelämäjakson keskeisimmäksi toimijaksi, kuuntelemalla häntä ja määrittelemällä harjoittelulle yhteiset tavoitteet kaikkien kolmen toimijan kesken voidaan työelämäjakson aikana saavuttaa sellaisia tuloksia, joilla on todellista merkitystä harjoittelijan työllistymisessä Suomessa.

Lähteet

- Castaneda, Anu, Liisa Larja, Tarja Nieminen, Satu Jokela, Jaana Suvisaari, Shadia Rask, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen (2015). *Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. [lainattu 3.3.2019]. Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127023/URN_ISBN_978-952-302-535-6.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Council of Europe (2018). *EVK, kielen taitotasot ja profiilit*. [lainattu 28.5.2019]. Saatavilla: <https://www.coe.int/fi/web/lang-migrants/cefr-and-profiles>
- Dufva, Hannele & Tarja Nikula (2010). Mitä kieli on? *Kieliverkosto*. [lainattu 2.11.2019]. Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/mita-kieli-on>
- Forsander, Annika & Mika Raunio (2005). Globalisoituvat työmarkkinat – asiantuntijamaahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa: *Kulttuurien välinen työ*, 26–53. Toim. P. Pitkänen. Helsinki: Edita.
- Holmström, Anneli (2012). *Etnografinen tutkimus natiivitutkimusten oppimisesta röntgenhoitaja-opiskelijoiden opinnoissa*. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 1148. Oulun yliopisto. [lainattu 23.5.2019]. Saatavilla: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514297557.pdf>
- Honko, Mari (2017). Kieli ja kielitaitokäsitykset tutkivan opettajan päiväkirjamerkinnöissä. *Puhe ja kieli* 37:4, 215–238. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kiilakoski, Tomi & Anu Gretschel (2012). *Muistiinpanoja demokratiaoppitunnista. Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla?* Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 57. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/muistiinpanojademokratiaoppitunnista.pdf>.

- Komppa, Johanna (2015). Työnantajan odotukset, työntekijän vastuu ja työyhteisön tuki. Näkökulmia korkeakoulutettujen maahanmuuttajien ammatillisen suomen oppimiseen. Teoksessa *Kieli koulutuksen resurssina. Vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia*, 168–185. AfInLa-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2015 (8). Toim. J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula. [lainattu 3.3.2019]. Saatavilla: <https://journal.fi/afinla/article/view/53779/16878>
- van Lier, Leo (2000). From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. In: *Sociocultural Theory and Second Language Learning*, 245–259. Ed. J. P. Lantolf. Oxford: OUP.
- Molin, Martin (2004). *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*. Studies from the Swedish Institute for Disability Research (11). Linköping: Linköpings universitet.
- Nieminen, Suvi (2011). *Kuulumisen ehdot. Maahanmuuttajasairaanhoitajat, ammattikuntaan sisäänpääsy ja toimijuuden ehdot*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1616. Tampereen yliopisto. [lainattu 14.4.2019]. Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66756/978-951-44-8458-2.pdf?sequence=1>
- Opetushallitus (2012). *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012*. [lainattu 24.5.2019]. Saatavilla: https://www.oph.fi/download/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf
- Opetushallitus (2019). *Yleiset kielitutkinnot*. [lainattu 15.5.2019]. Saatavilla: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot
- Oy EduVamia Ab (2018). *Kotoutumiskoulutus*. [lainattu 15.5.2019]. Saatavilla: <https://eduvamia.fi/kotoutumiskoulutus/>
- Paldanius, Sam (1999). *Delaktighet, demokrati och organisationsförändring. En kritisk ansats. Licentiatavhandling vid institutionen för pedagogik och psykologi*. Linköpings universitet.
- Rouhiainen-Neuenhäuserer, Maijastiina (2009). *Johtajan vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen. Johtamisen viestintähaasteet tietoperustaisessa organisaatiossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suni, Minna (2011). Esipuhe. Suomi toisena kielenä työelämässä. *Puhe ja kieli* 31(4), 137–138. [lainattu 15.4.2019]. Saatavilla: <https://journal.fi/pk/article/view/4749/4467>
- Strömmer, Maiju (2017). Mahdollisuuksien rajoissa. Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä. *Jyväskylä Studies in humanities* 336. [lainattu 9.9.2019]. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56113/978-951-39-72653_vaitos15122017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tarnanen, Mirja & Sari Pöyhönen (2011). Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli* 31(4), 139–152. [lainattu 5.2.2019]. Saatavilla: <https://journal.fi/pk/article/download/4750/4468/>
- TE-palvelut (2019). *Haussa oleva työvoimakoulutus*. [lainattu 16.5.2019]. Saatavilla: <https://koulutukset.te-palvelut.fi/kt/?searchPhrase=kotoutumiskoulutus%20eduvamia&announced=0&sort=6>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018). *Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus: Koulutus ja kielitaito*. [lainattu 28.5.2019]. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/koulutus-ja-kielitaito>
- Tilastokeskus (2015). *Ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014*. [lainattu 15.4.2019]. Saatavilla: https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-11-02_002.html#esimm%C3%A4ist%C3%A4ker-taakattavaatietoaukomaalaistaustaisenv%C3%A4est%C3%B6nkoulutuksesta
- Vaasan kaupunki (2018). *Vaasalaiset äidinkielen mukaan 2000–2017*. [lainattu 15.5.2019]. Saatavilla: https://www.vaasa.fi/sites/default/files/atom/aidinkielet_ja_kansalaisuudet_2000-2017.pdf
- Vaasan kaupunki (2019). *Väestö ja muuttoliike*. [lainattu 15.5.2019]. Saatavilla: <https://www.vaasa.fi/node/11391/>
- Vaasan yliopisto (2019a). *Kielikeskus*. [lainattu 15.5.2019]. Saatavilla: https://www.univaasa.fi/fi/about/organisation/institutions/language_centre/
- Vaasan yliopisto (2019b). *Kielikeskus Linginnon toimintakertomus 2018*. Vaasa: Kielikeskus Linginno.
- Virtanen, Aija (2017). *Toimijuutta toisella kielellä: kansainvälisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ammatillinen suomen kielen taito ja sen kehittyminen työharjoitteluissa*. *Jyväskylä studies in humanities* 311. [lainattu 6.2.2019]. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53539/Virtanen_Aija_screen.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Yle (2016). Kielitaidon puute työllistymisen este – maahanmuuttajan mahdollisuus on yrittämisessä. *Uutiset* 11.11.2016. [lainattu 28.5.2019]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9284166>